

Zvířata člověka provázejí po celý život [1999]

Vypráví filosof Ladislav Hejdaňek

Naší rodině dělaly společníky téměř neustále především kočky. První jsem si dovezl z lesní brigády na Kvildě tři roky po druhé světové válce. Černý kocourek, Titík, k nám přilnul a rychle si vytvořil své vlastní rituály.

U nás doma se nechodilo spát najednou, ale na etapy, jak kdo chtěl. Titík to vystihl a vždycky, když spatřil, jak někdo míří do ložnice, pustil se za ním.

Bleskurychle ke spáči vklouzl do postele a to tak, že od nohou. Protáhl se pod jeho peřinou, vystrčil hlavu až někde u krku a položil mu čumáček na rameno.

Když dotyčný člen rodiny usnul, kocourek zase vylezl a čekal, až přijde někdo další, aby spočinul v náruči Morfeově. Očekával přitulení a pohlázení, laskavý hlas, měl zájem o člověka, dokud byl vzhůru. Spáči už naši šelmičku tak nebavili, byli v limbu a kocourka řádně neobdivovali. Titík si chtěl vychutnat kontakt.

Když matka byla nějaký čas nemocná a polehávala, ležel u ní kocour dlouhé hodiny i přes den, pokud ovšem nespala.

Takové zvyky mají některé kočky, každá projevuje svou osobnost i osobitost. Titík si například našel další, u těchto kočkovitých šelmiček dosti neobvyklou zálibu. Navykl si vlézt do vany, když jsem se koupal. Zůstal ve vodě, i když jsem už vyšel ven, abych se osušil, a strašně se mu to líbilo. Chodil si tam ve vodě jako král, s bradou hrdě vztyčenou, nikým nerušen.

Lázeň však musela být dostatečně teplá, otužování kocour zásadně odmítal. Když konečně vystoupil na břeh, přesně řečeno na okraj vany, utřeli jsme ho do ručníku a zabalili do deky, aby nenastydl. Uložili jsme pak znaveného plavce ke kamnům, kde se spokojeně vyhříval.

Nikdo si ovšem v tu chvíli nesměl jít lehnout do postele, protože se k němu drahý Titínek okamžitě přesunul, mokrý nemokrý a chtěl se přitulit podle rituálu číslo jedna.

Příští rok se zase jelo na letní brigádu, do Jeseníků, později se z toho stala dlouhá tradice. S přáteli, Janem Šimsou a s Taťjánou Klimentěvovou, jsme se vydali připravit ubytování pro ostatní brigádníky do tamní vyklizené německé vesnice, kde žila jen jedna stará paní, Frau Winter, se svou kravkou. Bylo to v roce 1949, domy byly vykradené a už trochu zchátralé.

Když jsme přijížděli, dost pršelo a Titínek nám zmokl. Ubytovali jsme se v bývalé škole, rychle jsme zařídili nejnutnější a chystali se něco pojíst. Zapomněl jsem v tom shonu hned dát kocourovi něco žrát, ani nebyl čas ho sušit.

Hrdý kočičí společník se asi urazil, vydal se ven za potravou sám a volnost se mu zalíbila. Nějaký čas jsme ho ještě vídali, objevoval se, ale nenechal se chytit, ani nepřišel na zavolání.

Nakonec Titíka nějaký lesník zastřelil, protože se kocour naučil běhat po lese. Bylo to strašně milé zvíře, chtělo svobodu, a ta ho stála život a neslavný konec.

Další kočku jsem si pořídil teprve jako ženatý, tak asi v padesátém osmém roce, když byly dcerky malé. Dorazil jsem tenkrát do vesničky nedaleko obce Jílovice, kde pobývala moje žena Heda s Petrou, Janou a čerstvým miminem, Štěpánkou. Martina ještě nebyla na světě.

Obě starší děvčata „znárodnila“ jedno úplně malé kotě z fary v obci Klášter nad Dědinou a po mém příjezdu jsme malého tvorečka museli ještě asi týden živit z flaštičky. Kočička se pak chovala trošku jako pes, protože byla vlastně vzata z rodného místa předčasně, a tudíž měla daleko silnější tendenci přilnout k člověku takovým spíše víceméně psím způsobem. Od našich holek si nechala všechno líbit.

Je zajímavé, že takhle se později projeví i někteří kocouři. Když jsme bydleli v Prosebně, u Fučíků, a celá naše rodinka si vyšla na procházku, jeden z našich mourků nedokázal být sám.

Vyrazil za námi v odstupě asi třiceti metrů a hlasitě bědoval jak stará bába, že se máme vrátit. Ve chvíli, kdy jsme se u lesa obrátili nazpět, pochopil, že je vše v pořádku. Okamžitě se obrátil a sprintoval nazpět. U vrátek na nás potom, už uklidněný, čekal.

Přitom je to kočce normálně jedno, jestli někam jdete nebo ne, hlavně, že má ráno na misce svou dobrotu. Ale tohle byl kocour zvyklý na lidi takovým způsobem, že se choval takřka jako pes.

Naše rodina preferuje soužití s kočičími šelmičkami, ale z pedagogických důvodů jsem dopřál dceruškám poznání dalších zvířat. Myslím, že je to výchovně strašně důležité.

Dítě se odmalička naučí dívat se na jiného tvora jako na někoho samostatného, který něco chce nebo nechce, který si něco přeje nebo nepřeje, kterému je dobře nebo špatně, a tak nějak toho druhého respektuje. Je to způsob, jak potom nažívat i s ostatními lidmi.

Jeden čas nám proto doma poletoval malý netopýr. Krmil jsem ho v dlani, ve které se vždy položil na záda. Ten tvoreček má strašné zuby, i když mrňavé. Kousnout umí pořádně, takže jsem mu sousta raději házel do tlamičky pinzetou.

Netopýrek nabízenou pochoutku chytil, ale hned nespolk. Sousto čumáčkem hodil k sevřeným zadním nohám s blánami, ze kterých vznikl takový pytlík. Tím si třeba červa nadhodil zpátky a pak všechno teprve spolk. Tuhle gymnastiku prováděl stále vleže.

Několik dní jsme měli v bytě i malou lišku. Dodneška mi žena vyčítá, že jsem k dětem nikdy nevstal, když v průběhu noci brečely. Ale když se rozplakala lištička, tak jsem ji šel chlácholit třikrát za noc.

Celou jednu zimu u nás pobyl mlok. Nějak jsem však nedomyslel, že ho nemáme čím živit. Krájel jsem mu pak maso na kousky, ale on ho nežral, protože se nehýbalo. Tak jsem vymyslel důmyslný trik. Na konci nitě jsem udělal kličku a do ní budoucí kořist uvázel. Důmyslně jsem masíčko popotahoval a mlok se po potravě vrhl.

Krátký čas s námi žila i lasička. Každý den musela dostat jednu bílou myš. Ale nedospělá šelmička ještě neuměla lovit. Nevěděla, jak si s myší poradit.

Nechtěl jsem však její potravu zabíjet sám a rozhodl jsem se, že ten úkol svěřím kocourovi. Naplánoval jsem to tak, že myš hodím před něj a on ji zardousí. Během předváděčky kořisti mu myšku ukradnu, předložím ji lasičce a budu mít vystaráno.

Jenomže kocour nevěděl, co s bílou myší, která se ho nebojí, neutíká před ním a klidánko si mu to šněruje přes packy jako malý kreslený hrdina filmových grotesek, Jerry.

A tak si mourek s myškou jen pohrával tlapkou a „příprava“ potravy pro lasičku zůstala stejně na mně.

Citový vztah zvířete a člověka se během jejich soužití rozvíjí, to je nepochybné. Platí to i pro kočky. Na venkově se to asi příliš nesleduje, protože se tam kočičí spolubydlící spíše vyhánějí za zápraží. Chytají myši a lidé je pak nechtějí mít v místnosti. Zůstávají stále venku, mlíčko dostávají za dveře, takže se osobní pouto tak nevyvine.

Jinak je vztah s kočkou velmi zajímavý, mnohem pozoruhodnější nežli se psem, protože míca se dovede urazit takovým způsobem, že to trvá třeba tři dni, než se opět udobří, a to se ještě musíte velmi snažit.

Kočka je přítulná, když chce, a naopak není přítulná, když nemá chuť se s vámi bavit. Člověk ji musí respektovat jako partnera a vycítit jakožto myslící tvor její náladu. Kočka je v tomto smyslu zkrátka cílevědomý demokrat. Já pán, ty pán.

Pes je typický poddaný. To je nevolník, který žije u feudála. Až když lidská bezohlednost překročí míru, tak i pes nás může napadnout.

Ale po běžném nářezu od pána se za chvíli chová, jako by se nic nestalo. Páníčkovi líže ruku, která ho udeřila. Je to nedůstojné chování, někdy až podlézavost.

Vztah ke zvířatům je sám o sobě problémem. My lidé už jsme tak ustrojeni, že do nich promítáme své vlastní dojmy, představy a tak dále. To se ovšem někdy také stává zdrojem velkého nedorozumění.

Pravdou je, že každé zvíře chce něco určitého, ale my to nemusíme pochopit. Myslíme si potom, jakou lásku zvířeti projevujeme, a my ho vlastně otravujeme.

Nebo naopak od nás zvíře něco očekává, a my toto očekávání nesplníme. Čili je dobře například vědět něco o psychologii koček, psů a tak dále, pokud s námi mají v domácnosti žít.

Na druhé straně si podle mne filosof Martin Buber trochu vymýšlel, když psal své úvahy o očích kočky. Je tam hodně exprese a fabulace, jakéhosi „strkání“ vlastních představ do chování zvířete.

Pravdou je, že oči zvířete jen občas mají schopnost něco říkat, a většinou je to spíš zrcadlo, ve kterém vidí člověk sám sebe. Platí to i o takzvaných „smutných“ očích týraného koně, které jsou ve skutečnosti úplně stejné jako „veselé“ oči netýraného koně, který právě dostal cukříček.

Po mém soudu i u člověka je na očích moc málo vidět. Vždycky je k tomu zapotřebí kontextu celého obličeje, celé mimiky. Samotné oči neříkají téměř nic, s výjimkou stažení nebo rozšíření panenky. K ověření téhle skutečnosti stačí udělat experiment zakrýt celý obličej, nechat jedno oko a odhadovat, co vyjadřuje.

My Evropané se vyvíjíme takovým divným způsobem, že od doby, co jsme začali bydlet v jeskyních, si pořád kolem sebe víc a víc vytváříme svět pouhých předmětů. Není v něm dost prostoru pro živé bytosti.

Nejhůře dopadají zejména děti žijící ve městech. Myslím si, že je strašně důležité, dokonce jako součást výchovy, naučit je pravidelné péči o živé bytosti, třeba jen o rostliny.

Ale i my dospělí bychom se neměli, pohlcení svou prací a denními starostmi, od světa našich živých spolubytostí vzdalovat.

Vzpomínám si v téhle souvislosti na našeho významného filosofa Jana Patočku. Jednou jsem za ním přišel, to už se přestěhoval do malé místnosti, u Sokolů.

A tam v proskleném výklenku nade dveřmi stálo v květináčích několik červeně kvetoucích anthurií. S láskou jsem se na ně podíval, nečekal jsem, že v jeho pracovně nějaké živé rostliny najdu a pochválil jsem je. A on se celý rozzářil a povídá mi: „Já se vždycky ráno na ně podívám a mám takový dojem, že mi pokynou.“